

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ İÇİN ÇOK BOYUTLU YOKSULLUK TESPİT ÖLÇEĞİ
ÖNERİSİ *****Prof. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR** * **Prof. Dr. Yılmaz ÖZKAN** * **Doç. Dr. Ekrem ERDOĞAN** * **Dr. Hilal KİŞİOĞLU** * **Ferdağ AKIN** * **ÖZET**

Zaman ve mekân açısından yaşamın gerektirdiği imkânlardan yoksun kalma hali olarak tanımlandığında yoksulluk; beşeri sermayenin önemli bir kısmını temsil eden üniversite öğrencileri için büyük önem arz eder. Öğrenci yoksulluğu kendine has dinamiklere sahiptir. Bu çalışma; öğrenci yoksulluğunu çok boyutlu ve doğru şekilde ölçebilecek orijinal bir ölçeğin geliştirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Ölçeğin geliştirilmesi dört aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşamada; literatür taraması ile merkezi yoksulluk ölçüm yöntemleri incelenmiş, öğrenci mülakatları ve uzman geri bildirimlerinden hareketle dokuz yoksulluk boyutu belirlenerek bir madde havuzu oluşturulmuştur. İkinci aşamada; madde havuzundan elde edilen ifadeler düzenlenerek Sakarya Üniversitesi'ndeki öğrencilere pilot uygulama yapılmıştır. İlk aşamada örneklem sayısının (95 öğrenci) yetersiz olması rotasyona imkân sağlamadığı için sağlıklı analizler yapılamış, ikinci kez planlanan pilot çalışmada 221 öğrenciye ulaşılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi kullanılarak maddeler yeniden gözden geçirilerek uygun olmayanlar elenmiş ve birleştirilmiştir. Üçüncü aşamada; geliştirilen ölçek Türkiye genelinde 27 üniversiteden 1910 öğrenciye uygulanıp açıklayıcı faktör analizi sayesinde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Dördüncü aşamada; ölçek Sakarya Üniversitesi'nde 781 öğrenciye uygulanarak

* Bu çalışma TÜBİTAK tarafından desteklenen119K568 numaralı "Üniversite Öğrencileri İçin Yoksulluk Tespit Ölçeği Geliştirilmesi" başlıklı proje kapsamında üretilmiştir.

* Sakarya Üniversitesi, S.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Sakarya/ Türkiye, E-mail: cozdemir@sakarya.edu.tr

* Sakarya Üniversitesi, S.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Sakarya/ Türkiye, E-mail: yozkan@sakarya.edu.tr

* Sakarya Üniversitesi, S.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Sakarya/ Türkiye, E-mail: erdoğan@sakarya.edu.tr

* Bağımsız Araştırmacı, Sakarya/ Türkiye, E-mail: hilalkisioglu@hotmail.com

* Sakarya Üniversitesi, S.B.E., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri A.B.D., Sakarya/ Türkiye, E-mail: ferdagakin@gmail.com

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 3 Eylül / September 2021

Düzeltilme Tarihi / Revision Date : 30 Ekim / October 2021

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 25 Kasım / November 2021

292

Araştırma Makalesi/Research Article

doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve son hali verilmiştir. Analizlerde, SPSS V24 ve Amos programları kullanılmıştır. Çalışma sonucunda 9 faktörlü 51 maddeden oluşan bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçeğin; Kaiser-Mayer-Olkin Örneklem Ölçüm Değer Yeterliliği (KMO değeri) 0.949 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Barlett küresellik testi sonucuna göre ($X^2(1275) = 54246,840, p=0,000 p<0.01$) ki kare değerleri anlamlı çıkmıştır. Araştırmada ölçeğin güvenilirlik değerleri (Cronbach alfa) 0.95 olarak hesaplanmıştır. Geliştirilen ölçeğin potansiyel olarak (a) öğrenci yoksulluğu ile ilgili araştırmalara (b) öğrenci yoksunluğunu farklı bileşenlerle çapraz değerlendirme imkânına (c) üniversite yönetimlerine öğrenci yoksulluğu ile etkin mücadele haritası sunulması konularında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Öğrenci Yoksulluğu, Eğitim Kalitesi, Çok Boyutlu Yoksulluk, Yoksunluk, Ölçek Geliştirme.*

JEL Kodları: *I32, J01, P46*

PROPOSAL OF MULTIDIMENSIONAL POVERTY ASSESSMENT SCALE FOR UNIVERSITY STUDENTS

ABSTRACT

Poverty, defined as the state of being deprived of the opportunities required by life in terms of time and space, is essential for university students who represent an essential part of human capital. Student poverty has its dynamics. This study provides information on the development and validation of an original scale that can measure student poverty multidimensional and accurate. Scale development consists of 4 stages. In the first stage; An item pool was developed by identifying nine deprivation dimensions from literature review, main poverty measurement methods, student interviews and expert feedback. In the second stage, pilot studies were carried out by applying the developed expressions to the sample of university students. In the first pilot study, healthy analyzes could not be made because the sample size (95 students) was insufficient and did not allow rotation. In the second pilot study, 221 students were reached, the items were reviewed with explanatory factor analysis, and inappropriate factors were eliminated or combined. In the third stage, the scale was applied to 1910 students from 27 universities throughout Turkey, and an explanatory factor analysis was made. The fourth stage, the scale was applied to 781 students at Sakarya University, and confirmatory factor analysis was repeated and finalized. Analyses were made using SPSS V24 and Amos programs. As a result, a practical scale with 51 items and 9 dimensions was developed. The developed scale potentially: (a) contribute to research on student poverty, (b) provides the opportunity to cross-assess student poverty with different components, (c) provides university administrations with a compelling map of combating student poverty.

Keywords: *Student poverty, education quality, multidimensional poverty, deprivation, scale development.*

JEL Codes: *I32, J01, P46*

1. GİRİŞ

Yoksulluk en genel tanımı ile insanın kendi varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan ortalama seviyenin altında yaşamasını ifade eden kavramdır. *Yoksul*, günün ve bulunduğu çevrenin koşullarına göre yaşamak için gerekli olan araçlara sahip olmayan kişiyi ifade eder (Aktan ve Vural, 2002). Diğer bir ifadeyle yaşamın gerektirdiği olanaklardan yoksun olma halidir (Özdemir, 2016). Yoksulluk temel ihtiyaçların karşılanamama durumuna göre mutlak ve göreceli bir kavram olarak sınıflandırılmaktadır. Karşılanamayan temel ihtiyaçların tespiti ve ölçümünü doğru analiz edebilmek için sınırının iyi çizilmesi gerekir. *Dar anlamda yoksulluk*, açlık ve barınacak yerin olmaması gibi net ve gözlemlenebilir unsurları içerirken geniş anlamda yoksulluk gıda, giyim ve barınma gibi olanakları yaşamlarını devam ettirmeye yettiği halde toplumun genel düzeyinin gerisinde kalma durumunu kapsar. Böylece çok boyutlu yoksulluk kavramı, bütün veya münferit olarak ortalama seviyenin altında kalması şeklinde genişletilebilir.

Yoksulluğun azaltılması ve ortadan kaldırılmasına yönelik tedbirleri içeren yoksulluk çalışmaları genellikle gelir yetersizliğine odaklanmaktadır. Çoğu zaman gelir yoksulluğunun yanında insani yoksulluk veya yapabilirlik/kapasite yaklaşımı da dikkate alınmaktadır (Amartya Sen de olduğu gibi). Spesifik bir grubun yoksulluğu (örneğin üniversite öğrencilerinin), kendine has dinamiklerin devreye sokulmasını gerektirir. Üniversitelerdeki yoksullukla mücadele politikaları çoğu kez yöneticilerin bilgi ve inisiyatifine göre şekillenmektedir. Öğrenci yoksulluğu ile mücadele için çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Ancak hangi yoksulluk bileşeninin (yoksunluğun) daha fazla/şiddetli olduğu veya hangi yoksunlukla mücadeleye öncelik verilmesine yönelik, bileşik ölçüm yöntemlerinin yetersizliğinden dolayı, stratejik yaklaşımlar etkin olarak işletilememektedir. Söz konusu nedenlerle üniversite öğrencilerinin yoksulluğunu çok boyutlu tespit edebilecek bir ölçüğe gerek duyulmuştur

2. KONUNUN ARKA PLANI

İhtiyaç, yokluk hissiyle belirip karşılanma isteği uyandıran duygudur. Maslow'un Göreceli Tatmin Derecesi yaklaşımında ihtiyaçların birbirleriyle ilişki zincirinin belirli ağırlıklarda olduğu ortaya konulmaktadır. Üst ihtiyaç bir alt ihtiyacın tatmini ile ortaya çıkmaktadır. Maslow, teorisini piramidin daha yüksek seviyelerindeki ihtiyaçları karşılamaya başlamak için alt seviyenin tam olarak karşılanması gerektiğini belirterek modelini revize etmiştir. İhtiyaç basamağına göre farklılaşan oranlarda doyurulmuş ihtiyaçlar bir üst ihtiyacın doğmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda Maslow, toplumda geniş kesimin muhatap olduğu fizyolojik ihtiyaçların asgari %85'inin giderilmesi halinde bir üst basamaktaki ihtiyacın doğacağını ifade etmektedir. Aynı şekilde güvenlik ihtiyacında %70, sevgi ve ait olma ihtiyacında %50, saygı ihtiyacında %40 oranında tatmin düzeyinin oluşması halinde bir üst

basamaktaki ihtiyaç hâsıl olabilmektedir. Kendini gerçekleştirme basamağındaki iç hiyerarşik yükselişte ise %10'luk tatmin düzeyleri öngörülmüştür (Maslow, 1943).

Maslow bu hiyerarşik sıralamadan dolayı Yoshio Kondo tarafından eleştirilmiş ve hatta Kondo, tüm ihtiyaçların/gereksinimlerin aynı anda kısmen tatmin edilebildiği bir model geliştirmiştir (Tiihonen, 2019).

McLeod (2018) Maslow'un teorisinin en önemli sınırlamasının, metodolojisiyle ilgili olduğunu ifade etmektedir. Maslow, kendini gerçekleştiren bireylerin özelliklerini, biyografik analiz adı verilen nitel bir yöntem üstlenerek formüle etmiştir. Kendini gerçekleştirmiş olarak tanımladığı 18 kişinin biyografilerini ve yazılarını incelemiştir. İnceleme sonucunda bu belirli insan grubuna özgü görünen niteliklerin bir listesini geliştirmiştir. Bu özel yaklaşımla ilgili birçok eleştiri yapılmıştır. Birincisi, biyografik analiz öznel bir yöntemdir. Çünkü tamamen araştırmacının görüşüne dayanmaktadır. Kişisel görüş her zaman yanlılığa eğilimli olduğu için elde edilen verilerin geçerliliğini azaltmaktadır. Bu nedenle Maslow'un kendini gerçekleştirmeye ilişkin operasyonel tanımının bilimsel gerçek olarak kabul edilmesi şüpheyle karşılanmalıdır. Ayrıca Maslow'un biyografik analizi, belirgin bir şekilde yüksek eğitim derecesine sahip beyaz erkeklerle (Thomas Jefferson, Abraham Lincoln, Albert Einstein, William James, Aldous Huxley, Beethoven gibi) sınırlayarak kendini gerçekleştirmiş bireylerin önyargılı bir örneğine odaklanmaktadır. Maslow; Eleanor Roosevelt ve Rahibe Teresa gibi kendi kendini gerçekleştiren kadınları incelemiş olsa da bunlar örnekleminin küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu teorisi, kadınlara ve alt sosyal sınıflardan veya farklı etnisiteden bireylere genelleştirmeyi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle Maslow'un bulgularının nüfus geçerliliği sorgulanmaktadır. Dahası, Maslow'un kendini gerçekleştirme kavramını nedensel ilişkiler kurulabilecek şekilde deneysel olarak test etmek son derece zordur. Başka bir eleştiri, Maslow'un, bir kişinin potansiyelini gerçekleştirip kendini gerçekleştirebilmesi için düşük ihtiyaçların karşılanması gerektiği varsayımı ile ilgilidir. Bu durum her zaman geçerli olmadığı için Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi bazı yönlerden tahrif edilmiştir. Çok sayıda insanın yoksulluk içinde yaşadığı kültürler (Hindistan gibi) incelendiğinde, insanların sevgi ve aidiyet gibi üst düzey ihtiyaçlarını karşılayabildikleri görülmektedir. Maslow, fizyolojik ihtiyaçlara (yiyecek, barınak vb.) ulaşmakta zorluk çeken bireylerin daha üst seviyede bulunan ihtiyaçları karşılayamayacağını savunmaktadır. Maslow'un bu görüşünün aksine yazarlar ve sanatçılar -örneğin, Rembrandt ve Van Gogh- gibi birçok yaratıcı insanın yaşamları boyunca yoksulluk içinde yaşamalarına rağmen kendi kendini gerçekleştirmeyi başardıkları iddia edilmektedir.

Hiyerarşi düzenine getirilen bir eleştiri de düşük gelir düzeyindeki kişilerle yapılan bir araştırmada getirilmiştir. Günümüzdeki tüketim anlayışında meydana gelen değişiklikler nedeniyle ihtiyaç sıralamasının farklılaştığı Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'nde fizyolojik ihtiyaçlardan sonra güvenlik ihtiyacının geldiği görülürken yürütülen araştırmada saygı ihtiyacının ikinci sırada geldiği ifade edilmiştir. Hatta katılımcıların hayatta en çok sahip olmayı istedikleri şeylerin önem sırasında yine birinci olarak gerçek dostlar ile saygı ihtiyacının yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır (Yıldırım, 2015).

Yapılan tüm eleştirilere rağmen, ihtiyaçların tespitinde halen Maslow hiyerarşisini kullanılmaktadır. En azından temel bileşenler çerçevesinde yoksulluğun bir bütün olarak incelenmesinde bize önemli bir yol haritası çizmektedir.

Üniversite öğrencilerinin yoksulluğunda genel yoksulluk kriterleri yanında eğitim/öğretim döneminde ihtiyaç duydukları özel ihtiyaçların karşılanamaması hali bulunur. Üniversite öğrencilerinin yoksulluğu, öğretim kalitesi, gelecek beklentisi ve yaşam algısı gibi çok geniş bir alanı etkilemektedir. Nitelikli insan gücü yetiştirmeyi hedefleyen üniversitelerde, ders müfredatları ve öğretim kalitesi yükseltile bile öğrenci yoksulluğu çoğu kez bu faydaları azaltmaktadır. Öğrenci yoksulluğu hakkında literatürde çeşitli düzeylerde çalışmalara rastlanmaktadır. Yapılan araştırmaların ağırlıklı olarak öğrencilerin gelir yoksulluğuna odaklandığı görülmektedir. Örneğin, Redmonda ve Skattebolb'un (2017) 9-14 yaş arası 193 gençle derinlemesine mülakat yaptığı çalışması Avustralya gençlerinin yiyecek ve giyecek alanında yoksunluk yaşadıklarını göstermektedir. Gıda, giysi veya gençlerin farklı sebeplerle utançtan kaçınma yeteneğindeki eksiklikler, eğitime ve sosyal hayata katılımını ciddi biçimde engellemektedir. Çalışmanın sonuçları, gıda ve giyim yoksunluğunun engelli gençler, genç bakıcılar ve yerli gençler gibi diğer gençlere göre marjinalize olmuş gençler arasında dikkate değer etkisinin olduğunu göstermektedir. Gıda ve giyim alanındaki yoksunluk ve utanç duymanın, eğitim alma ve sosyal katılımı (sosyal dışlanmış hissetmeyle) yakından ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

“Lisans Öğrenci Yoksulluğu” alt başlığını içeren bir diğer araştırmada entellektüel yetenek ve yoksulluk, mali yoksulluk, durumsal yoksulluk, kuşak yoksulluğu, kampüsteki açlık, evsizlik, dil yoksulluğu başlıkları altında öğrenci yoksulluğunu incelemiştir (Eads, 2014). Çalışmada özellikle gelir yoksulluğu konusunun incelendiği bölüm sonuçları çarpıcı bilgiler vermektedir. Örnekleme dahil olan 257 lisans öğrencisinin 235'ine nicel araştırma kapsamında anket uygulanırken, 22'sine nitel araştırma kapsamında derinlemesine mülakat yapılmış, nicel ve nitel analizler karma değerlendirilerek ailelerinin kendilerine yeterli mali destek sağlayamamaları nedeniyle öğrencilerin finansal sorumluluklarını üstlendiklerini ortaya konulmuştur. Bununla birlikte lisans öğrencilerinin genellikle üniversite giderlerini karşılamak için mücadele ettikleri görülmektedir. Öğrencilerinin yiyecek ve barınak ihtiyaçlarını karşılamak için endişe duyduklarını, öğrencilerin öğrenim ücretlerini ödemenin ötesine geçtiklerini, üniversitede okurken daha çok öğrencinin evsizlik problemi yaşadığını, evsiz öğrenci sayısının tam olarak tespit edilememesine karşın çoğu öğrencinin kampüste duş aldığı, çalışmalarını kampüs kütüphanesinde veya arkadaşlarının evlerinde tamamladıklarını ve uyumak için de otobüs duraklarını kullandıklarını tespit edilmiştir. Ayrıca yeme, içme ve barınma gibi temel ihtiyaçlara sahip olmak isteyen üniversite öğrencilerinin yaşlılarına göre bunları karşılamada başarısız olduğu ortaya çıkmıştır. Lisans öğrencilerinin yaşadıkları bu durumu arkadaşlarından ve hocalarından sakladıkları da tespitler arasındadır (Eads, 2014).

Öğrenci yoksulluğuna odaklanmış çalışmalarda öğrencilerin farklı düzey yoksunluklarla karşılaştıkları görülmektedir. Özellikle öğrenci işleri ile ilgilenen profesyonellerin bu durum karşısında

farkındalıklarının artırılması ve net çözümler üretilmesi eğitim kalitesinin artırılması açısından büyük önem taşımaktadır (Cady, 2012). Yoksulluk ve öğrenci başarısı arasındaki ilişkiyi tespit etmek üzere yapılmış bir araştırmada yoksulluk seviyesi arttıkça öğrencilerin başarılarının azaldığı ortaya konulmuştur (Moore, 2011). Cinsiyetin bağlamsal farklılıklar (okul düzeyinde yoksulluk) ve okuldaki bireysel farklılıkların (davranış sorunları, duygusal sorunlar ve sosyal yetkinlik) ilişkisi üzerine iki ayrı okulda 432 öğrenci ile yapılan bir karşılaştırma araştırmasında yoksulluk oranı yüksek olan okulda başarı oranlarının düşük ve kız öğrenci mağduriyetlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Dhami, Høglund, Leadbeater ve Boone, 2005). Yoksulluk ve akademik başarı arasındaki ilişkinin, Miami Dade County Devlet Okulları Eğitim planlama ofisinden yapılan başarı testi kullanılarak yapılan bir araştırmada yoksulluk; yüksek, orta ve düşük olmak üzere üç gruba ayrılmış ve çalışma sonucunda başarı oranlarının yoksulluk arttıkça azaldığı ortaya konulmuştur (Sorhaindo, 2003). Öğrenci yoksulluğunun boyutlarını geniş kapsamda ölçmeye çalışan ve Ballarat Üniversitesinde yürütülen nitel ve nicel yönlü bir araştırmada da öğrenci yoksulluğu sınırının burslara, kültürel kriterlere ve kendini yoksul algılamaya bağlı olduğu ortaya konulmuştur (Newton ve Turale, 2000). Çalışmada yoksulluk ölçüm göstergeleri olarak; bir günlüğüne gıdasız yaşamak, bir aydan fazla tıbbi ve diş tedavilerini ertelemek, üniversiteye gitmek için taşıta binecek parasının yetersiz olması nedeniyle evde kalmak, barınma imkânlarının yetersiz olması nedeniyle arabada uyumak, okulla ilgili temel metinler ve materyalleri satın alamamak, iki hafta ya da daha fazla süreli kira ödemelerinin olması, işe gitmek için dersi kaçırmak, finansal durumlarından dolayı giysi almaktan kaçınmak gibi bileşenler tespit edilmiştir. Araştırmada öğrencilerin yarı zamanlı çalışmasının bile yoksulluğu önemli ölçüde azalttığı anlaşılmıştır.

Tepe ve Özer (2020) öğrenci yoksulluğuna toplumsal ve kültürel açıdan yaklaşmaktadır. Afyon Kocatepe Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde okuyan (70 öğrenci) ve Afyon Meslek Yüksekokulu'nun farklı programlarında okuyan (30 öğrenci) toplam 100 öğrenciyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir. Üniversite öğrencileri için yoksulluk ne anlama gelmektedir? Öğrenciler ne tür yoksunluklar yaşamaktadır? Üniversite öğrencileri yaşam koşulları hakkında (durumlarını doğal bulma, kabullenme, kaderci bakış açısı geliştirme, hak temelli bir yaklaşım içinde olma, vb) ne düşünmektedir? Yaşam koşullarına ilişkin edilgen bir tutum içindeler mi yoksa eleştirel bir düşünme, duruş ya da mücadele yollarını tercih etmekte midir? Öğrencilerin, öğrenci yoksulluğuna dair çözüm önerileri nelerdir? sorularına ilişkin öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Görüşmeler neticesinde öğrencilerin maddi kaynaklar yanında, kendilerini ifade etmekten, değer verildiğini hissetmekten yana yoksunluk yaşadıkları anlaşılmıştır. Öğrencilerin gündelik yaşamının çoğunlukla okul ile ev ya da yurt arasında geçtiği; toplumsal hayata katılımında ve kültürel etkinlikler konusunda kısıtlı imkânlarla, alışkanlıklara ve deneyimlere sahip oldukları tespit edilmiştir. Çalışmanın metropollerdeki özel ve devlet üniversitelerinde de tekrarlanması önerilmiş olup çalışmada ulaşılan bulgularla benzerlik ve farklılıkların karşılaştırılmasına ihtiyaç bulunduğu da ifade edilmiştir.

3. ÖLÇEĞİN GELİŞTİRİLMESİNDE YARARLANILAN MERKEZİ YOKSULLUK ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

Yoksulluk, tanımı ve ölçülebilirliği güç bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Ölçek geliştirme sürecinde tek boyutlu ve çok boyutlu ölçüm yöntemleri incelenmiştir. Özellikle gelir yoksulluğunun ölçümünde baştan itibaren kafa sayım endeksi (headcount ratio index) ve yoksulluk açığı endeksi (poverty gap index) gibi tek boyutlu endeksler dikkate alınmıştır. Gelir bazlı tek boyutlu endekslerden özellikle Sen-Shorrocks-Thon tarafından üretilen SST endeksi, Watts endeksi ve FGT endeksinin de gerekli aşamalarda tartışmaya dahil edildiği görülmektedir.

Ölçeklerde, çok boyutlu/bileşik ölçüm yöntemlerine daha fazla öncelik verildiği görülmektedir (Haughton ve Khandker, 2009). Amartya Sen Yapabilirlik/Kapasite yaklaşımı çerçevesinde Nussbaum kriterlerine göre yapılan ölçümler (Nussbaum, 2011) ve Birleşmiş Milletler standartlarında kullanılan İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index-HDI) veya Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (Multidimensional Poverty Index-MPI) yoğun olarak kullanılan ölçüm araçlarıdır. (Alkire ve Santos, 2010). Çok boyutlu refah bileşeni karşılaştırmaları için merkezi ölçüm yöntemleri önemli faydalar sağlamaktadır (Baliamoune-Lutz, 2004).

Öğrencilerin kadın-erkek ayrımındaki cinsiyet farklılıklarına yönelik yoksulluk bileşenlerinin temelini Cinsiyet Gelişmişlik Endeksi (Gender Development Index-GDI) oluşturmaktadır. Benzer yaklaşımla Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi de (Gender Inequality Index-GII) popüler kullanıma sahiptir.

Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (MPI) çalışmamız kapsamında geliştirilen ölçeğin ana bakış açısını oluşturmaktadır. Ancak bizim kullandığımız parametreler MPI'dan farklıdır. Öğrencilere ait yaşam koşulları ve yoksulluk bileşenleri çerçevesinde MPI mantığı kullanılarak diğer endekslerden de yararlanılarak yeni bir ölçek geliştirilmiştir.

Sosyal Gelişmişlik Göstergeleri Birleşmiş Milletler ölçüm kriterleri çerçevesinde; temel insani ihtiyaçlar, refahın temelleri ve fırsatlar olmak üzere 3 ana başlık altında incelenmektedir. Çalışmamızda temel insani ihtiyaçlar ana başlığı altında yer alan beslenme ve temel tıbbi tedavi, su ve temizlik, barınma ve kişisel güvenlik parametrelerinden yararlanılmıştır. Refahın temelleri ana başlığı altında yer alan iletişim ve haberleşmeye erişim ve sağlık parametrelerinden yararlanılmıştır. Fırsatlar ana başlığı altında yer alan kişisel haklar, kişisel özgürlükler ve seçim hakkı, tolerans ve katılım parametrelerinden yararlanılmıştır. Öğrenci yoksulluğunun ölçülmesi açısından ilgili temel bileşenlerin dikkate alınması önem taşımaktadır.

TÜİK'in gelir, yaşam, tüketim ve yoksulluk araştırmalarında tüketim harcamaları istatistiklerinin hesaplanmasında kullanılan harcama türleri de ölçeğimizin geliştirilme aşamasında dikkate alınmıştır (örn. ayakkabı, konut ve kira, ev eşyası, sağlık, ulaştırma, haberleşme, kültür ve eğlence, eğitim, hizmetler gibi).

4. GELİŞTİRİLEN ÖLÇEĞİN ÖZGÜN DEĞERİ

Geliştirilen ölçeğin özgün değeri üç ana başlık altında açıklanabilir:

Üniversite öğrencilerinin yoksulluğunu çok boyutlu ölçebilecek bir ölçeğin geliştirilmesi: Üniversite öğrencilerinin yoksulluğunu çok boyutlu (maddi imkânlar, eğitim, uluslararası farkındalık, fiziki imkânlar, güvenlik, sağlık, sosyo-kültürel, kendini ifade etme ve iletişim) tespit edebilecek bir ölçeğin olmaması önemli bir eksikliklerdir. Yapılan çalışmalar çoğunlukla maddi yoksunluk odağında ele alınmış, diğer yoksunluk türlerini bir arada bulunduran detaylı bir ölçekle karşılaşılmamıştır. Çalışmamız çerçevesinde geliştirilen ölçeğin, çok boyutlu ölçüm yapabilme kabiliyetinden dolayı literatüre önemli katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ayrıca geliştirilen ölçek alanda bu kapsamda hazırlanmış ilk ölçek olma özelliğini de taşımaktadır.

Üniversite yönetimlerine öğrenci yoksulluğu ile mücadelede önemli bir bilgi veritabanı sağlanması: Üniversite yönetimleri, öğrenci yoksulluğu ile mücadele etmek için önemli çaba harcamaktadır. Ancak yoksulluğun alt bileşenleri seviyesinde ayrıntılı olarak tespit edilememesi ve yoksunlukların ağırlıklandırılarak tedbir önceliklerinin hesaplanamaması, yoksullukla mücadelede etkin olmayan uygulamaları doğurmaktadır. Geliştirilen ölçek ile öğrenci yoksulluğu alt bileşenler (maddi imkânlar, eğitim, uluslararası farkındalık, fiziki imkânlar, güvenlik, sağlık, sosyo-kültürel, kendini ifade etme ve iletişim) detayında bütüncül olarak tespit edilebilmektedir. Ayrıca ölçeği oluşturan dokuz yoksunluktan hangisinin öncelikli olduğu da tespit edilebilmektedir. Ölçeğin kullanılmasıyla elde edilecek detaylı veriler doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlar, üniversitelerin öğrenci yoksulluğu ile mücadelede izleyeceği stratejilerin ve kaynak dağıtımının etkili olarak gerçekleştirilmesine olanak tanıyacaktır. Böylece öğrenci yoksulluğu ile mücadelede zaman, emek ve para kaybının en aza indirilmesi beklenmektedir.

Üniversite öğrencilerinin yoksulluğu ile mücadelede yeni bir metodolojik yaklaşım önerilmesi: Geliştirilen ölçeğin kullanılması ile yoksullukla mücadelede yeni bir metodolojik sisteme geçiş söz konusu olabilecektir. Bu metodolojik sistem, yoksulluğu makro bakış açısıyla çözmek yerine, mikro bileşenlerin holistik etkilerini göz önüne alan bir süreç içermektedir. Holistik yaklaşım, konuyu “yay” gibi algılayan bütüncül yaklaşım modelidir. Birbirine bağlı her halka yayın bütünü temsil eder. Herhangi bir halkanın zayıf olması tüm yayın sağlamlığını etkiler. Ölçek ile her bir halkanın ayrıntılı olarak tespit edilmesi mümkündür.

5. YÖNTEM

Çalışma, Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin yoksulluğunu geniş kapsamlı tespit edebilecek bir ölçeğin görülmemesi üzerine ilgili literatür ve merkezi yoksulluk ölçüm yöntemleri kullanılarak orijinal bir ölçek geliştirme hedefi ile ortaya çıkmıştır.

Çalışmamız: “Üniversite öğrencilerinin yoksulluğunu çok boyutlu ve doğru olarak nasıl ölçebiliriz?” sorusu ile başlatılmıştır. Ardından ölçeğimizin özel olarak yanıt vermesi gereken soruları belirlenmiştir. Bunlar:

- i. “Öğrenci yoksulluğunun tespiti için standartlaştırılmış çok boyutlu bir ölçek nasıl geliştirilir?”
- ii. "Çok boyutlu öğrenci yoksulluğunu hangi bileşenler (yoksunluklar) oluşturmaktadır?"
- iii. "Geliştirilecek ölçekte, çok boyutlu öğrenci yoksulluğu bileşenlerin (yoksunlukların) kendi içinde ağırlıklandırması gerekir mi?"

Geliştirilen bu ölçek ile öğrencilerin hangi tür yoksunluğa daha yoğun maruz kaldıkları tespit edilerek yapılacak müdahalelerle/yardımlarla doğrudan ve etkin şekilde öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması mümkün olacaktır. Çalışmanın motivasyonuna neden olan arka planını ekseriyetle bu bilgi ve beklentiler oluşturmaktadır.

İlgili literatür taraması, merkezi yoksulluk ölçüm yöntemlerinin incelenmesi, UNDP ve TÜİK yoksulluk bileşenlerinin dikkate alınması ve öğrencilerle yapılan görüşmeler neticesinde öğrenci yoksulluğunu ifade eden dokuz alt bileşen (boyut) yapılandırılmıştır. Bunlar: *maddi imkânlar, eğitim, uluslararası farkındalık, fiziki imkânlar, güvenlik, sağlık, sosyo-kültürel, kendini ifade etme ve iletişim yoksunluklarıdır.*

TÜBİTAK desteği ile yürütülen bir proje sayesinde geliştirilen ölçek, Sakarya Üniversitesi merkezli olmak üzere Türkiye’de yer alan 27 üniversitede pandemi dönemi nedeniyle www.ogrenciyoksullugu.sakarya.edu.tr internet sitesi üzerinden çevrimiçi uygulanmıştır.

Dört aşamada gerçekleştirilen ölçeğin ayrıntıları şu şekildedir:

Aşama 1. Öğe Geliştirme

Çok boyutlu ölçüm yapabilen bir formun oluşturulması için öncelikle hedeflerle uyumlu tematik bir ön boyut belirlemesi yapmak gerekir. Boyut belirlemede standart olarak kullanılan yöntem öncelikle ilgili literatür taramasından geçer. Ancak birikimli bilginin gereği olan bu süreç yeterince bilinçli yapılmazsa, araştırmacıların orijinal fikirlerini törpülemeye ve anolojik çıkarımlara neden olmaya başlar. Bu nedenle ölçek geliştirme süreci öncelikle araştırma ekibinin serbest beyin fırtınası ile başlatılmıştır. Ardından içinde öğrencilerin de bulunduğu ekiple (ki öğrenci yoksulluğunun tespiti için bu çok önemli bir katkı sağlamıştır) öğrenci yoksulluğunun ne olduğu tartışılmış ve notlar alınmıştır. Ön tartışma grubundaki her katılımcı, öğrenci yoksulluğu hakkında farklı perspektiften bakış açıları sunmuş bu sayede geniş bir yelpaze oluşturulmuştur. Konu ile ilgili literatür çalışması yapılmış ve tüm öneriler çerçevesinde ortaya çıkan tespitlerin, daha önceki çalışmalarla kesişen ve ayrışan yönleri ortaya çıkarılmıştır. Bu sayede literatür destekli ancak orijinal katkısı olan çok sayıda bileşene yönelik bir taban oluşturulabilmiştir.

Araştırma ekibiyle yapılan ikinci toplantıda, üzerinde çalışılarak tespit edilen bileşenler, merkezi ölçüm yöntemlerinde kullanılan bileşenlerle karşılaştırılarak netleştirilmeye başlanmıştır. Çok boyutlu yoksulluk ölçümü için öncelikle Maslow'un "ihtiyaçlar hiyerarşisi" ve Amartya Sen "yapabilirlik yaklaşımı" incelenmiştir. Ardından Birleşmiş Milletler'in kullandığı çok boyutlu yoksulluk ölçüm kriterleri ve özellikle MPI ve nihayetinde TÜİK tarafından kullanılan ölçüm parametrelerinden yararlanılarak boyutlar oluşturulmuştur. Tüm çabaların sonucunda dokuz (9) temel yoksulluk başlığı (boyutu) belirlenmiştir. Bunlar: maddi imkânlar, eğitim, uluslararası farkındalık, fiziki imkânlar, güvenlik, sağlık, sosyo-kültürel, kendini ifade etme ve iletişim yoksunluklarıdır. Ortaya çıkan ilk formun uygulama süreci hakkında yapılan görüşmelerde 5'li likert ölçümünün etkin ve hızlı olacağı sonucuna ulaşılmış ve tüm sorular negatif ve pozitif anlamlarına dikkat edilerek gözden geçirilmiştir.

Aşama 2. Pilot Çalışmalar

Ölçek çalışmalarında hem ölçülmek istenen konuyu kapsayıcı hem de ölçme yeteneği yüksek ifadelerin tespit edilmesi gerekir. İfadelerin belirlenmesinde kuvvetli teorik çıkarımlar veya nitelikli öngörüler önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Yapılandırılan formun, hedeflenen evreni temsil kabiliyeti olduğu düşünülen bir alanda denenmesi, düzenlenmesi, yeniden yapılandırılması ve yeniden denenmesi gerekir.

Geliştirilen ölçeğin 57 ifadeli ilk versiyonu Sakarya Üniversitesi genelinde farklı fakülte ve bölümlerde eğitim alan 95 öğrenciye (%55 kadın %45 erkek) uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Birinci pilot çalışmada örneklem sayısının (95 kişi) yetersiz olması nedeniyle rotasyona imkan sağlamadığı için analizler yapılamamıştır. 55 ifadenin yer aldığı ön soru formuyla ikinci pilot çalışma 221 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. İkinci pilot çalışma sonucunda Kaiser-Mayer-Olkin Örneklem Ölçüm Değeri (KMO) 0.88 olarak hesaplanmıştır (soru çıkarmaları ve revizyonlar sonucunda değer 0,94'lere kadar yükseldiğini 4. Aşama Doğrulayıcı Faktör Analizi başlığı altında görebilirsiniz). Yapılan açıklayıcı faktör analizi sonucunda başta 9 boyut önerilmesine rağmen bazı boyutlarda bölünmeler olmuş ve 13 boyut ortaya çıkmıştır. Soru formunda yer alan seçeneklerin öğrenciler tarafından algılanmasında zorluk yaşadıklarının düşünülmesi nedeniyle 5'li likert ölçeğiyle (en az 1- en çok 5) hazırlanan form "kesinlikle hayır, hayır, fikrim yok, evet, kesinlikle evet" şeklinde değiştirilmiş ayrıca kuvvetsiz olan bazı maddeler elenmiştir.

Aşama 3. Madde Analizi ve Açıklayıcı Faktör Analizi

Madde analizi ve açıklayıcı faktör analizi yapılarak çok boyutlu öğrenci yoksulluğu ölçeğinde yer alan maddeleri belirlemek, boyutları netleştirmek ve ölçeğin geçerliliğini test etmek amacıyla üçüncü aşamaya geçilmiştir. Bu aşamada Türkiye'de faaliyet gösteren birçok üniversite araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılım sağlayan tüm üniversitelerin listesi şöyledir; Sakarya Üniversitesi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, İnönü Üniversitesi, Zonguldak Bülent Ecevit

Üniversitesi, Ordu Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Yalova Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Hitit Üniversitesi, Kırklareli Üniversitesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Bandırma On yedi Eylül Üniversitesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Fırat Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi. Araştırmada olasılığa dayalı örneklem belirleme yöntemlerinden rastlantısal örneklem seçimi tekniği kullanılmış ve toplam 1910 öğrenciye ulaşılmıştır.

Katılımcıların %61,4'ü kadın, %38,4'ü erkektir. %76,2'si birinci, %23,8'i ikinci öğretimde öğrenim görmektedir. %30,4'ü birinci, %23,7'si ikinci, %17,7'si üçüncü ve %27,8'i dördüncü sınıf öğrencisidir. Katılımcıların %5,2'si 0-0,99; %10,2'si 1-1,99; %55,1'i 2-2,99 ve %29,6'sı 3-4 aralığında not ortalamasına sahiptir. Araştırmaya en fazla katılım sağlayan üniversiteler sırasıyla Sakarya (%14,4), Sakarya Uygulamalı Bilimler (%14,1), Akdeniz (%10,4), Bolu Abant İzzet Baysal (%8,9), Dokuz Eylül (%7,6) ve Kocaeli Üniversitesidir (%7,2).

Aşama 2'de üretilen anket formunda 54 ifade yer almaktadır. 54 ifadenin yer aldığı soru formuna demografik bilgileri içeren eklemeler yapıldıktan sonra Google form üzerinden sorular ilgili üniversitelerle paylaşılmıştır. Oluşturulan anket linki üzerinden öğrencilerin katılımıyla gerçekleştirilen araştırma sürecinde toplanan veriler SPSS V.24 programı yardımıyla analiz edilmiştir. Çok boyutlu öğrenci yoksulluğu ölçeğinde yer alan maddeler 5'li likert ölçeği "Kesinlikle Hayır", "Hayır", "Fikrim Yok", "Evet", "Kesinlikle Evet" şeklinde sıralanmıştır. Araştırmada ölçeğin güvenilirlik değerleri (Cronbach alfa) 0.95 olarak hesaplanmıştır.

Sakarya Üniversitesi etik kurulundan onaylanan 54 ifadenin yer aldığı soru formuna demografik bilgileri içeren eklemeler yapıldıktan sonra bir internet sitesi kurulmuştur. (www.ogrenciyoksullugu.sakarya.edu.tr) Google form üzerinden sorular ilgili üniversitelerle e-posta yoluyla paylaşılmıştır. Üretilen ölçek Türkiye'de eğitim veren 27 üniversiteden toplam 1910 öğrenciye uygulanmıştır.

Madde dağılımları değerlendirilerek (korelasyon değeri > 0.35) maddeler arası korelasyon değerleri hesaplanmıştır. Madde analizi sonucuna göre bir maddenin (10. Maddenin) Madde- toplam korelasyon değeri < 0.35 olduğu gözlenerek ölçekten çıkartılmasına karar verilmiştir.

Açıklayıcı Faktör Analizi: Faktör rotasyonundan amaç; isimlendirilebilir ve yorumlanabilir faktörler elde etmektir.

1. Orthogonal rotasyonla (varimax, equamax, quartimax) elde edilen faktörler birbirleriyle korelasyon içinde değildirler, birbirlerinden bağımsızlardır.
2. Orthogonal olmayan (oblique) rotasyonda (direct oblimin, promax) ise, elde edilen faktörler birbirleriyle korelasyon içerisindedirler, birbirlerinden bağımsız değildirler.

Veri seti çok büyük ise Promax rotasyon, Direct Oblimin rotasyona tercih edilmesi doğru olur (Kalaycı, 2010). Bir değişken hangi faktör altında mutlak değer olarak büyük ağırlığa sahipse o faktör ile yakın ilişkide demektir. 350 ve üzerindeki gözlem sayısı için faktör ağırlığının 0,30 ve üzerinde olması gerekir. 0,50 ve üzerindeki ağırlıklar ise oldukça iyi olarak kabul edilir (Hair vd., 1998). **Ortogonal döndürme**, faktörlerin bağımsız veya birbiriyle ilişkisiz olduğunu varsayar. **Eğik döndürme**, faktörleri bağımsız değildir ve ilişkilidir (stats.idre.ucla.edu). Ortogonal (dik) veya oblimin (eğik) rotasyon tercihe göre farklılık gösterebilir. Araştırmacıların bir kısmı, basitlik ve yorumlama kolaylığı nedeniyle ortogonal rotasyonu tercih ederken diğerleri çoğu değişkenin birbirleriyle ilişkili olabileceği gerçeğini göz önünde tutarak ve daha doğru sonuç vermeleri nedeniyle Oblimin rotasyonu tercih ederler. Eğik döndürme yöntemleri, faktörler arası korelasyonlar ihmal edilebilir olduğunda bile genellikle dik yöntemlere göre doğru ve karşılaştırılabilir faktör yapıları ürettiğinden, araştırmacıların genellikle daha gerçekçi ve istatistiksel olarak daha sağlam faktör yapıları ile sonuçlandıkları için yalnızca eğik döndürme yöntemlerini kullanmaları tavsiye edilir (Watkins, 2021). Bizim çalışmamız kapsamında eğik döndürme yöntemi kullanılmıştır.

Açıklayıcı faktör analiziyle 9 boyut ortaya çıkmıştır. Analizde, Kaiser-Mayer-Olkin Örneklem Ölçüm Değer Yeterliliği (KMO değeri) 0.949 olarak hesaplanmıştır (mükemmel değer). Ayrıca Barlett küresellik testi sonucuna göre ($X^2_{(1275)}=54246,840, p=0,000 p<0.01$) ki kare değerlerinin anlamlı çıktığı görülmüştür. Araştırmada ölçeğin güvenilirlik değerleri (Cronbach alfa) 0.95 olarak hesaplanmıştır. Ortak varyans; bir değişkenin analizinde yer alan diğer değişkenlerle paylaştığı varyans miktarıdır. Faktör yük değerleri 0.35 ya da daha yüksek olanlar analize alınmıştır. Faktör yük değeri 0.35'in altında olan maddeler ölçekten çıkartılmış ve analiz her öge silme işleminden sonra tekrar çalıştırılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda yapılan revizyonda demografik sorular hariç (7 tane) ana soru sayısı 54'den 51'e düşürülmüştür. Mevcut ifadeler kapsamında toplam 9 boyut netleşmiştir. Çok boyutlu öğrenci yoksulluğu ölçeğinin boyutları ve madde numaraları tablo halinde aşağıda verilmiştir:

Tablo 1. Çok Boyutlu Öğrenci Yoksulluğu Ölçeğinin Boyutları

Boyutlar	Madde Numarası
Maddi İmkânlar	1,2,3,4,5,6
Eğitim	7,8,9,10,11,12,13
Uluslararası Farkındalık	14,15,16
Fiziki İmkânlar	17,18,19,20,21,22,23,24,25,26,27
Güvenlik	28,29,30,31
Sağlık	32,33,34,35
Sosyo-Kültürel	36,37,38,39,40,41
Kendini İfade Etme	42,43,44
İletişim	45,46,47,48,49,50,51

Aşama 4. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Bu aşamanın amacı, ikinci bir öğrenci örnekleminde Çok Boyutlu Öğrenci Yoksulluğu ölçeğinin faktör yapısını doğrulamaktır.

Doğrulamalı faktör analizi, Sakarya Üniversitesi öğrencilerinden oluşan ve daha önce ölçek çalışmasına katılmamış örnekleme (n=781 kişiye) uygulanmıştır. Katılımcıların %66,3'ü kadın, %33,7'si erkektir. %69,9'u birinci, %30,1'i ikinci öğretimde öğrenim görmektedir. %27,7'si birinci, %21,9'u ikinci, %23,6'sı üçüncü ve %26,9'u dördüncü sınıf öğrencisidir. Katılımcıların % 0,8'i 0-0,99; %9,5'i 1-1,99; %54,7'si 2-2,99 ve %35,1'i 3-4 aralığında not ortalamasına sahiptir.

Örnekleme, 51 soru 7 demografik bilgiden oluşan anket formu uygulanmıştır. Çok boyutlu öğrenci yoksulluğunun güvenilirlik değeri (Cronbach's Alpha) 0.953 olarak hesaplanmıştır. Analiz sonucuna göre Kaiser-Mayer-Olkin Örneklem Ölçüm Değer Yeterliliği (KMO değeri) 0.949 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca Barlett küresellik testi sonucuna göre ($X^2_{(1275)} = 22785,274$, $p=0,000$ $p<0.01$) ki kare değerlerinin anlamlı çıktığı anlaşılmaktadır.

Sakarya Üniversitesi İletişim koordinatörlüğü aracılığıyla Google form üzerinden sorular üniversite öğrencilerine e-posta yoluyla paylaşılmıştır. Üretilen ölçek Sakarya Üniversitesi'nde eğitim gören 781 öğrenciye uygulanmıştır.

Ölçeğin faktör yapısının geçerli olup olmadığını belirlemek için, Doğrulamalı Faktör Analizi yapılmıştır. Amos yazılımında gerçekleştirilen analizler sonucunda, modele ait uyum indis değerleri; NFI=0.859, RMSEA=0.048, CFI= 0,904, GFI=0.847, AGFI=0.829, TLI=0.897, RMR=0.057 ve $\chi^2/df=2.785$ şeklinde elde edilmiştir. Bu değerler "iyi" ya da "kabul edilebilir" uyumu göstermektedir.

Standart uyum iyiliği ölçütleri ile araştırma sonuçlarının karşılaştırılabilmesi için aşağıdaki tabloya bakılabilir. Önerilen sınır değerleri ile bulunan değerler karşılaştırıldığında Öğrenci Yoksunluk Ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu söylenebilir.

Tablo 3. Standart Uyum İyiliği Ölçütleri ile Araştırma Sonuçlarının Karşılaştırılması

	Önerilen sınır değerleri*	Çalışmada bulunan değerler	Değerlendirme Sonuçları
<i>CMIN</i> (χ^2)	$P > 0,05$	0	Tolere edilebilir**
<i>CMIN/df</i>	$\chi^2/df < 5$	2,785	İyi uyum
<i>GFI</i>	$> 0,90$	0,847	Kabul edilebilir
<i>CFI</i>	$> 0,90$	0,904	İyi uyum
<i>NFI</i>	$> 0,80$	0,859	İyi uyum
<i>TLI</i>	$> 0,80$	0,897	İyi uyum
<i>RMSEA</i>	$< 0,07$	0,048	İyi uyum
<i>RMR</i>	$< 0,05$	0,057	Kabul edilebilir
<i>AGFI</i>	$> 0,90$	0,829	Kabul edilebilir

Not: Örneklem Büyüklüğü $N > 250$ ve Gözlemlenen Değişken Sayısı $m \geq 3$ için Önerilen Sınır Değerleri*

* Önerilen sınır değerleri, Byrne (2011) "Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming" adlı eserden derlenmiştir. ** Örnek büyüklüğünün $N=781$ olması, χ^2 değerinin büyük çıkmasına neden olmaktadır. Bu, tolere edilebilir bir sonuç olarak kabul edilebilir.

KMO ve Barlett istatistiğinden elde edilen sonuçlar, örneklem büyüklüğünün uygun olduğunu göstermektedir (KMO = 0.949; $\chi^2 = 22785,274$, $p \cong 0.000$).

Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için kullanılan Cronbach's Alpha değeri ise 0.953 olarak hesaplanmıştır. Yapılan analizler ışığında Öğrenci Yoksunluk Ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Doğrulamayı faktör analizinde yordanmaya çalışılan örtük değişken dokuz faktörlü bir yapıda bağımlı değişken ve örtük değişkeni açıklamaya çalışan ölçek maddeleri de bağımsız değişken olarak kabul edildiğinde, modele ilişkin path diagramı oluşturulmuş ve denetlenmiştir.

Sakarya Üniversitesi öğrencilerinden oluşan örnekleme (n=781 kişiye) uygulanan doğrulamayı faktör analizinde de 9 boyut onanmıştır. Geliştirilen Çok Boyutlu Öğrenci Yoksulluğu Ölçeğinin nihai hali Ek 1'de sunulmuştur.

6. TARTIŞMA

Çok boyutlu öğrenci yoksulluğu ölçeğinde yer alan boyutlar ve maddeler artırılıp azaltılabilir mi?

Ölçek geliştirme sürecinin başlarında yapılan yoğun literatür taraması ve alınan öğrenci görüşleri, ölçeğin maksimum genişlikte parametrelerle oluşturulması için taban teşkil etmiştir. Ancak bulunduğumuz üniversitedeki öğrencilerin ihtiyaçları ne kadar geniş perspektiften bakılırsa bakılsın daha farklı ihtiyaçların oluşması ve bu nedenle farklı ihtiyaçlara göre yeni maddelerin eklenmesi mümkündür. Örneğin, bulunduğumuz üniversite bir kampüs içindedir ve kampüs içinde başıboş dolaşan evcil köpekler bulunmaktadır. Her ne kadar insan hayatını tehdit etmedikleri kabul edilse de özellikle hava karardığında üniversite içinde derslerinden çıkıp kampüste yürüyen öğrencilerden bir kısmı tedirgin olmaktadır. Bizim önerdiğimiz ölçeğin ilk versiyonunda “kampüs içinde başıboş dolaşan köpekler kendinizi güvende hissetmenizi engelliyor mu?” sorusu yer almaktaydı. Bu sorunun amacı, ölçeğimiz içinde yer alan güvenlik boyutunun daha geniş bakış açısıyla test edilmesini sağlamaktır. Ancak Türkiye genelinde yaptığımız açıklayıcı faktör analizinde bu madde güvenlik boyutu içinde yer almamıştır. Çünkü ölçeğimizi denediğimiz birçok üniversitede böyle bir sorun olmadığından öğrenciler soruya yanıt vermemiş veya belirli bir yığılım olmamıştır. Fakat bizim üniversitemizde olduğu gibi başıboş hayvanların öğrenci güvenliğini tehdit ettiği üniversitelerde bahsi geçen soru ölçeğe yeniden eklenebilir.

Ayrıca üniversiteler, öğrencileri üzerine yaptığı gözlemlerde belirli boyutları önceliklendirmek isterlerse ölçeği boyutlara ayırarak münferiden kullanabilirler. Elbette bu yol önerdiğimiz ölçeğin çok boyutlu ölçüm yeteneğini azaltacaktır. Ancak her bir bileşen kendi alanında ölçme yeteneğine sahiptir.

Ölçek, üniversitenin her düzeyinde (Fakülte, Yüksekokul, Enstitü, Bölüm, vb.) rahatlıkla kullanılabilir mi?

Önerdiğimiz ölçek her bir eğitim biriminde ayrı ayrı olarak kullanılabilir. Fakülteler veya bölümler kendi kapsamlarında ölçeği rahatlıkla kullanabilirler.

Üniversite yönetimleri bu ölçeği kullandığında mutlak bir başarıya ulaşabilir mi?

Ölçek, öğrencilerin farklı boyutlardaki yoksunluklarını topyekün ölçebilmek için geliştirilmiştir. Bazı üniversiteler bütüncül yoksulluk haritasını görüp imkân ve kapasitelerine göre politikalar geliştirebilir. Bu ölçeğin başarısı üniversite yönetimlerinin kullanım tercihine ve ortaya çıkacak yoksunluklarla mücadele kararlığına bağlıdır. Ölçeğimiz önerdiğimiz şekilde kullanıldığında öğrenci yoksulluğu profili net olarak ortaya çıkmaktadır.

Üniversite öğrencileri dışında da öğrencilere uygulanabilir mi?

Çalışmamız baştan beri üniversite öğrencilerine odaklanmıştır. Sorular bu seviyedeki öğrenciler için hazırlandığından farklı düzeylerde eğitim alan öğrenciler için aynı sonuçları vermeyebilir. Birkaç revizyonla belki lise seviyesindeki öğrenciler için yeniden yapılandırılabilir. Ancak daha düşük derecedeki öğrenciler için uygun olduğu kanaatinde değiliz.

Daha iyi bir ölçek yapılabilir miydi?

Elbette her akademik ürünün daha iyisi yapılabilir. Bu çalışmanın daha iyi sonuçlanabilmesi için daha fazla tabakalanmış örnekleme denemesi yapmak gerekir. Ancak ölçek geliştirme standartları açısından örnekleme, akademik geçerliği fazlasıyla sağlamaktadır. Her bir revizyon için önemli sayıda öğrenci görüşü alınmıştır ($95+221+1910+781=3007$). Yine de bu alanda yapılacak daha iyi çalışmaları heyecanla bekliyoruz.

7. SONUÇ

Öğrenci yoksulluğunun azaltılması ve ortadan kaldırılmasına yönelik tedbirleri içeren yoksulluk çalışmaları genellikle gelir yetersizliğine odaklanmaktadır. Geliştirdiğimiz ölçek, gelir yetersizlikleri yanında özel olarak öğrencilerin ihtiyaçlarına göre şekillenmiş bileşenler çerçevesinde oluşturulmuştur. Yapılan çalışma sonucunda 9 boyut ve 51 sorudan oluşan Çok Boyutlu Öğrenci Yoksulluğu Ölçeği geliştirilmiştir. Ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmıştır. Elbette geçerliliği artırmak için ölçekle daha fazla araştırma yapılması gerekir.

Geliştirilen ölçeğin uygulama sıklığının artırılarak standartlaştırılması, üniversite öğrencilerinin yoksulluğu ile mücadelede doğru bir bilgi altyapısının oluşturulması için önemlidir. Ölçekten elde edilecek bilgiler yardımıyla, öğrenci yoksulluğu ile mücadelede daha gerçekçi politikaların üretilmesi ve bu sayede kaynakların daha etkin kullanımı sağlanabilecektir.

Üniversite öğrencilerinin yoksulluğunu çok boyutlu (maddi imkânlar, eğitim, uluslararası farkındalık, fiziki imkânlar, güvenlik, sağlık, sosyo-kültürel, kendini ifade etme ve iletişim) tespit

edebilen ölçeğimiz, teorik ve pratik olarak kullanışlıdır. Ölçek sayesinde öğrenci yoksulluğu, yapılandırılan bileşenler çerçevesinde ayrıntılı olarak tespit edilebilmektedir.

Üniversitelerdeki yoksullukla mücadele politikaları çoğu kez yöneticilerin bilgi ve inisiyatifine göre şekillenmekte ve mücadelede farklı yöntemler uygulanmaktadır. Ancak yöneticilerin, hangi yoksulluk bileşeninin (yoksunluğun) daha fazla/şiddetli olduğu veya hangi yoksunlukla mücadeleye öncelik vermeleri gerektiğine yönelik stratejik yaklaşımları daha çok sezgisel ve gözlemsel yeteneklere dayanmaktadır. Geliştirilen ölçeğin kullanılması halinde, öğrencilerin hangi tür yoksunluğa daha yoğun maruz kaldıkları tespit edilebilecek, yapılacak düzenlemelerle ihtiyaçlara doğrudan ve etkin şekilde cevap verilebilecektir.

Üniversite öğrencilerinin yoksulluğunun azalması, öğretim hayatına daha güçlü uyum sağlayabilmelerine yardımcı olacaktır. Verimliliği ve dolayısıyla eğitim kalitesi yükselen öğrencilerin uzun vadede toplumun sosyo-ekonomik gelişmişliğine olumlu katkılar yapması beklenmektedir. Başlattığımız bu sürecin daha da ilerleyerek öğrenci yoksulluğunu kapsamlı ve çok boyutlu ölçebilecek diğer ölçeklere ilham vermesini umarız.

KAYNAKÇA

- Aktan, C.C., & Vural İ.Y. (2002). “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri Yoksullukla Mücadele Stratejileri ”. Yoksullukla Mücadele Stratejileri. Editör: Aktan, C.C. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Alkire, S., & Santos, M.E. (2010). “Acute Multidimensional Poverty: A New Index for Developing Countries.”, *OPHI Working Papers* 38, University of Oxford.
- Balioune-Lutz, M. N. (2004). “On the Measurement of Human Wellbeing: Fuzzy Set Theory and Sen's Capability Approach”, Research Paper, UNU-WIDER, United Nations University (UNU),16, 1-20.
- Byrne, M. B. (2011). Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming. (Multivariate Applications Series), New York: Routledge.
- Cady, C. (2012). “Discussing Poverty as a Student Issue: Making a Case for Student Human Services”, *Journal of College and Character*, 13,3.
- Dhami, M. K., Hoglund, W. L., Leadbeater, B. J., & Boone, E. M. (2005). “Gender-linked Risks for Peer Physical and Relational Victimization in the Context of School-level Poverty in First Grade”, *Social Development*, 14,3, 532-549.
- Eads, L.M. (2014). “Undergraduate Student Persistence and Poverty: A Mixed Method Study”, Unpublished Doctoral Thesis. Keiser University.

- Hair, J.F., R.E. Anderson, Tatham, R.L., & Black, W.C. (1998). *Multivariate Data Analysis*. New Jersey: Prentice Hall, 385.
- Haughton, J. & Khandker, S. R. (2009). "Handbook on Poverty and Inequality". Washington, DC: World Bank. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11985> License: CC BY 3.0 IGO Son erişim tarihi: 20 Eylül 2018.
- <https://stats.idre.ucla.edu/spss/seminars/introduction-to-factor-analysis/a-practical-introduction-to-factor-analysis/> Son erişim tarihi: 18 Haziran 2021.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım
- Maslow, A. H. (1943). "A Theory of Human Motivation", *Psychological Review*, 50,4, 370-396.
- McLeod, S. A. (2018). "Maslow's Hierarchy of Needs". <https://www.simplypsychology.org/maslow.html> Son erişim tarihi: 29.01.2021.
- Moore, J. A. (2011) "Poverty and Student Achievement: The Application Of Compensatory Practices To Education Funding In The State Of Florida". Unpublished Doctoral Thesis. The University of Florida.
- Newton, J., & Turale, S. (2000). "Student Poverty at The University of Ballarat", *Australian Journal of Social Issues*, 35,3.
- Nussbaum, M. C. (2011). *Creating Capabilities: The Human Development Approach*. The United States of America: Harvard University Press.
- Özdemir, M.Ç. (2016). "Yoksulluğun Ölçüm Yöntemleri". *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*. Editörler: Özdemir, M. Ç., İslamoğlu, E. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Redmonda, G., & Skattebolb, J. (2017). "Material Deprivation and Capability Deprivation in the Midst of Affluence: The Case of Young People in Australia", *Children and Youth Services Review*, 1-35.
- Sorhaindo, L. R. W. (2003). "University of Miami The Relationship Between Degrees of Poverty and Student Achievement". Unpublished Doctoral Thesis. The University of Miami, Florida.
- Tepe, N. K., & Özer, Y. (2020). "Üniversite Öğrencilerinin Yoksulluk Algısı Üzerine Nitel Bir Araştırma", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3, 1, 166-188.
- Tiihonen, E. (2019). "Is There a Correlation Between Employee Satisfaction and Customer Satisfaction? A practical analysis for Company X". Unpublished Bachelor Thesis. Yrkeshögskolan NOVIA University of applied Science.
- Watkins, M. W. (2021). *A Step-By-Step Guide To Exploratory Factor Analysis With Spss*. Routledge Taylor & Francis Group, 90-91.

Yıldırım, Y. (2015). “Tüketici Davranışları Bağlamında Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisinin Yeniden İncelenmesi ve Gösterişi Tüketim”, The Journal of Academic Social Science Studies, 40, 403-428..

KATKI ORANI / CONTRIBUTION RATE	AÇIKLAMA / EXPLANATION	KATKIDA BULUNANLAR / CONTRIBUTORS
Fikir veya Kavram / <i>Idea or Notion</i>	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak / <i>Form the research hypothesis or idea</i>	Prof. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR
Tasarım / <i>Design</i>	Yöntemi, ölçeği ve deseni tasarlamak / <i>Designing method, scale and pattern</i>	Prof. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR Prof. Dr. Yılmaz ÖZKAN Doç. Dr. Ekrem ERDOĞAN
Veri Toplama ve İşleme / <i>Data Collecting and Processing</i>	Verileri toplamak, düzenlenmek ve raporlamak / <i>Collecting, organizing and reporting data</i>	Dr. Hilal KIŞIOĞLU Ferdağ AKIN
Tartışma ve Yorum / <i>Discussion and Interpretation</i>	Bulguların değerlendirilmesinde ve sonuçlandırılmasında sorumluluk almak / <i>Taking responsibility in evaluating and finalizing the findings</i>	Prof. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR Prof. Dr. Yılmaz ÖZKAN Doç. Dr. Ekrem ERDOĞAN
Literatür Taraması / <i>Literature Review</i>	Çalışma için gerekli literatürü taramak / <i>Review the literature required for the study</i>	Dr. Hilal KIŞIOĞLU Ferdağ AKIN

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Teşekkür: -

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Acknowledgement: -

Ek 1. Ölçek Soru Formu

ÇOK BOYUTLU ÖĞRENCİ YOKSULLUĞU ÖLÇEĞİ		Kesinlikle Hayır	Hayır	Fikrim Yok	Evet	Kesinlikle Evet
Maddi İmkanlar	1.Zorunlu eğitim giderlerimi karşılayabilirim (kitap, defter, harç vb.)					
	2.Kişisel gelişimim için gereken eğitim giderlerimi karşılayabilirim (kurs, hobi, sertifika vb.)					
	3.Temel beslenme giderlerimi karşılayabilirim					
	4.Barınma giderlerimi karşılayabilirim					
	5.Ulaşım giderlerimi karşılayabilirim					
	6.Giyim giderlerimi karşılayabilirim					
Eğitim	<i>Verilen Eğitim;</i>					
	7.Çözüm odaklı düşünebilmemi sağlar					
	8.Takım çalışması yapabilme yeteneğimi artırır					
	9.Girişimci olma potansiyelimi artırır					
	10.Proje yapabilme yeteneğimi artırır					
	11.Yabancı dil bilgimi artırır					
	12.Bilgisayar kullanma yeteneğimi artırır					
13.İş bulmamı kolaylaştırır						
Uluslararası Farkındalık	<i>Üniversitemde;</i>					
	14.Yeterli düzeyde bilimsel etkinlik (konferans, kongre, sempozyum vb.) düzenlenir					
	15.Farabi, Erasmus ve Mevlana gibi öğrenci hareketliliğine katılma imkânları sunulur					
	16.Uluslararası geçerliliği olan diploma verilir					
Fiziki İmkanlar	<i>Üniversitemde;</i>					
	17.Fiziki imkânlar yeterlidir (derslik, laboratuvar, ders araç gereçleri vb.)					
	18.Sessiz çalışma ortamları yeterlidir					
	19.Kırtasiye imkânları yeterlidir (fotokopi, çıktı, tez bastırma vb.)					
	20.Kantin kafe ve restoran imkânları yeterlidir					
	21.Ulaşım imkânları yeterlidir					
	22.Yeşil alanlar yeterlidir					
	23.Spor alanları yeterlidir					
	24.İbadet edilebilecek yerler yeterlidir					
	25.Yabancı uyruklu öğrencilerle iletişim kurulabilecek ortam/imkânlar yeterlidir					
	26.Yurt imkanları yeterlidir (üniversitenin sunduğu)					
27.Derslikler sağlığımdan uygundur (havalandırma, aydınlatma, ısıtma, ergonomi vb.)						

ÇOK BOYUTLU ÖĞRENCİ YOKSULLUĞU ÖLÇEĞİ (DEVAMI)		Kesinlikle Hayır	Hayır	Fikrim Yok	Evet	Kesinlikle Evet
Güvenlik	<i>Üniversitemde;</i>					
	28.Güvenlik kontrolleri yeterlidir					
	29.Fiziki olarak kendimi güvende hissedirim (darp, taciz, soygun vb.)					
	30.Psikolojik olarak kendimi güvende hissedirim					
Sağlık	31.Güvenlik görevlilerinin tutumlarından memnunum					
	32.İhtiyaç duyduğumda üniversite medikosunda kolayca muayene olabilirim					
	33.İhtiyaç duyduğum ilaçları üniversite içinden kolaylıkla alabilirim (eczane gibi)					
	34.Eğitim çevrem sağlığım açısından uygundur (bina, bahçe, yollar, kantin vb.)					
Soyo-Kültürel	35.Üniversitemde psikolojik destek hizmetleri verilir					
	<i>Üniversitemde;</i>					
	36.Sinema, konser veya tiyatro gibi sosyal imkânlar yeterlidir					
	37.Gezi, piknik vb. gibi sosyal imkânlar yeterlidir					
	38.Müze ve sergi imkânları yeterlidir					
	39.Düşünceme, inancıma uygun sosyal gruplara katılma imkânları yeterlidir					
Kendini ifade Etme	40.Farklı kültürlere yönelik sosyal programlar yeterlidir					
	41.Sanatsal becerilerimi geliştirecek yeterli düzeyde etkinlik/eğitim düzenlenir					
	42.Aldığım eğitim sayesinde insanlarla/arkadaşlarımla daha rahat ilişki kurabilirim					
İletişim	43.Aldığım eğitim, toplum karşısında konuşmak için kendime olan güvenimi artırır					
	44. Hocalarımla iletişim kanallarım açıktır					
	45. Aldığım eğitim, yazılı ifade kabiliyetimi artırır					
	46.Üniversite yönetimi/idaresiyle iletişim kanallarım açıktır					
	47.Üniversitem iş dünyası ile iletişim kurabileceğim imkânlar sağlar					
	48.Üniversitem mezunlarla iletişim kurabileceğim imkânlar sağlar					
	49.Öğrencilere yönelik televizyon, radyo ve gazete imkânları yeterlidir					
50.Acil durumlarda üniversitemde kime/kimlere ulaşacağımı bilirim						
51.Üniversitemdeki gelişmelerden hızlı ve doğru biçimde haberdar olabilirim						

Not. Bu çalışma kapsamında geliştirilmiş **ÇOK BOYUTLU ÖĞRENCİ YOKSULLUĞU ÖLÇEĞİ**'nin kullanımı yazarların iznine tabidir.

Copyright of Journal of Management & Economics Research is the property of Journal of Management & Economics Research and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.